

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบูชากราบไหว้พระสฤปเจดีย์ของพระพุทธเจ้าได้มีปรากฏหลังจากพระองค์ได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน พุทธศาสนิกชนได้สร้างสฤปเจดีย์ในที่ต่างๆ ถึงแม้พระศาสดาจะปรินิพพานไปแล้วแต่ยังมีสถานที่ที่พระองค์เคยใช้สอยอีกทั้งได้ตรัสให้ไปดูแลกราบไหว้ดังปรากฏข้อความที่น่าสนใจในพระคัมภีร์ว่า “ อานนท์ สังฆเวณีสถาน ๔ แห่งนี้ เป็นสถานที่ (เป็นศูนย์รวม) ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูแลสังฆเวณีสถาน ๔ แห่ง คือ

๑. สังฆเวณีสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูแล ด้วยระลึกว่า ตถาคต ประสูติในที่นี้
๒. สังฆเวณีสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูแลด้วยระลึกว่าตถาคต ได้ตรัสรู้้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้
๓. สังฆเวณีสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูแลด้วยระลึกว่าตถาคต ทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้

๔. สังฆเวณีสถานที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูแลด้วยระลึกว่าตถาคตได้เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุในที่นี้

สังฆเวณีสถานทั้ง ๔ แห่งนี้เป็นสถานที่ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูแล ภิภุ ภิภุณี อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีศรัทธาจะมาดูแล ด้วยระลึกว่า ตถาคตประสูติ ในที่นี้ว่าตถาคตได้ตรัสรู้ ้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้ ว่าตถาคตประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้ ว่าตถาคตได้เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุในที่นี้ จนเหล่าใดเหล่าหนึ่งจาริกไปยังเจดีย์จักมีจิตเลื่อมใส ตายไปชนเหล่านั้นทั้งหมดหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์^๑”

หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วพระบรมสารีริกธาตุแบ่งออกเป็นส่วนๆ มอบให้เจ้าผู้ครองนครต่างๆ ปรากฏข้อความในพระคัมภีร์ว่า “พระมหาโคดมชินเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จดับอารยประเทศ พระบรมสารีริกธาตุทะนานหนึ่งเป็นของพระเจ้าอชาตศัตรู อีกทะนานหนึ่งอยู่ที่กรุงเวสาฬะ อีกทะนานหนึ่งอยู่ที่กรุงเวทฐีที่ปะทะ ทะนานหนึ่งอยู่ที่กรุงปาวาของมัลลกะษัตริย์ ทะนานหนึ่งอยู่ที่กรุงกุสินารา โทณพราหมณ์ให้ช่างสร้างสฤปบรรจุทะนานทอง กษัตริย์กรุงโมริยะสร้างพระสฤปบรรจุพระอังคารพระสฤปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ๘ แห่ง ตุมพเจดีย์เป็นแห่งที่ ๙ บาตร ไม้เท้า

^๑ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๕๐.

และจีวรของพระผู้มีพระภาคอยู่ที่วชิรานคร สบงอยู่ที่กุหลมนครผ้าปัจฉิณณอยู่ทีสีลนคร (กรุงกบิลพัสดุ์) ธมกรกและประคดเอาจู่ที่กรุงปาดลิตุร ผ้าอาบน้าอยู่ทีกรุงจัมปา พระอุณณาโลมอยู่ทีแคว้นโกศล ผ้ากาสาวพัสดุ์อยู่ทีพรหมโลก ผ้าโพกอยู่ทีดาวดิงส์ รอยพระบาทอันประเสริฐอยู่ทีกัจฉตบุรี ผ่านีสทนะอยู่ทีอวันตีสชนบท ผ้าลาดอยู่ทีสวรค์ชั้นดาวดิงส์ ไม้สไฟอยู่ทีกรุงมิลิลา ผ้ากรองน้าอยู่ทีวิเทหรัฐ มีดและกลองเขมอยู่ทีกรุงอินทปัตถ์ บริหารทีเหลืออยู่ทีอปรันตชน หม่มมนุษย์ในกาลนั้นจักบูชาบริหารทีพระมนิทรงใช้สอย พระบรมสารีริกธาตุของพระโคตมผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ กระจายแผ่กว้างขวางไป เพื่อบุณเคราะหส์ตวัทั้งหลายเป็นของเก่าในกาลนั้น^๒

เมื่อเจ้าผู้ครองนครต่างๆ ได้รับพระบรมสารีริกธาตุแล้วได้จัดงานเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ ดังปรากฏข้อความว่า “พระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่าอชาตศัตรูเวเทหิบุตรทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลองในกรุงราชคฤห์ พวกเจ้าลิจฉวีผู้ครองกรุงเวสาลี ทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลองในกรุงเวสาลี พวกเจ้าศากยะชาวกบิลพัสดุ์ทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลองในกรุงกบิลพัสดุ์ พวกเจ้าลูลีผู้ครองกรุงอัลลกะปะทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลองในกรุงอัลลกะปะ พวกเจ้า โกลิยะผู้ครองกรุงรามคามทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลองในกรุงรามคาม พราหมณ์ผู้ครองกรุงเวณฐทีปะสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลองในกรุงเวณฐทีปะ พวกเจ้ามัลละผู้ครองกรุงปาวาทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลองในกรุงปาวา พวกเจ้ามัลละผู้ครองกรุงกุสินาราทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลองในกรุงกุสินารา แม้โศภพราหมณ์ก็สร้างพระสถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและทำการฉลอง พวกเจ้าโมริยะผู้ครองกรุงปีปผลิวันทรงสร้างพระสถูปบรรจุพระอังคารและทำการฉลองในกรุงปีปผลิวัน^๓

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับอานิสงส์การไหว้เจดีย์เช่น เรื่องพระเจดีย์ทองของพระกัสสปทศพล ดังนี้ “บุญของบุคคลผู้บูชาท่านผู้ควรบูชาคือพระพุทธเจ้า หรือพระสาวก ผู้ก้าวพ้นธรรมเครื่องเนิ่นช้า ผู้ข้ามความโศกและความร่ำไรได้แล้ว ผู้คงที่ ผู้ดับกิเลสได้แล้ว ผู้ไม่มีภัยแต่ที่ไหน ใครๆ ไม่อาจนับได้ว่า บุญนี้มีประมาณเท่านี้”^๔

อานิสงส์เกี่ยวกับการไหว้พระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุดังนี้

“ข้าพเจ้านั้นไหว้รัตนเจดีย์ซึ่งคลุมด้วยข่ายทองคำ แล้วได้ทำใจให้เลื่อมใสในพระสถูปได้ ชักชวนคนอื่นๆ ในการให้ทานนั้นว่า ขอเชิญท่านทั้งหลายบูชาพระบรมสารีริกธาตุ ของพระพุทธเจ้าผู้ควรบูชาท่าน ด้วยการบูชาพระบรมสารีริกธาตุอย่างนี้ ท่านทั้งหลายละจาก

^๒ ที.ม. (ไทย) ๓๓/๑-๑๘/๗๒๖.

^๓ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๓๙/๑๗๙.

^๔ ที.ม. (ไทย) ๒๕/๑๙๕/๙๔.

อัตภาพนี้แล้วจักไปสู่สวรรค์ ข้าพเจ้าได้ทำกุศลกรรมนั้นไว้เท่า นั้น ตนเองจึงเสวยสุขอันเป็นทิพย์ บันเทิงอยู่ในท่ามกลางหมู่เทวดาชั้นดาวดึงส์”^๕

บุคคลนิยมไหว้พระเจดีย์ดังข้อความในพระไตรปิฎกว่า “ไหว้เจดีย์วางของหอมและมาลาที่เจดีย์ ทำประทักษิณเจดีย์”^๖

นอกจากนั้นบุคคลนิยมสร้างเจดีย์เพราะมีความเชื่อเรื่องอานิสงส์ในการเกิดที่สรวงสวรรค์ดังข้อความว่า

“ข้าพเจ้าได้ช่วยกันสร้างอักษิณเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่สร้างอย่างดี สูง ๑๐๐ ศอก กว้าง ๑๕๐ ศอก เป็นดั่งวิมานสูงเสียดฟ้า สัมบูรณ์แล้ว ข้าพเจ้าครั้งสร้างอักษิณเจดีย์ ซึ่งงดงามด้วยแนวแห่งต้นตาล ไม้ไผ่สถานที่ที่ทำการบูชาเจดีย์นั้นแล้ว ทำจิตของตนให้เลื่อมใสบูชาเจดีย์อันสูงสุด พระเจดีย์นั้นรุ่งเรืองอยู่ (ด้วยรัตนะทั้ง ๗) ดุจกองไฟลุกโพล่งอยู่ ส่องสว่างทั่วทั้ง ๔ ทิศ ข้าพเจ้าทำจิตให้เลื่อมใสในหีบบรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้น สร้างกุศลเป็นอันมากแล้ว ระลึกถึงบุญกรรมแล้ว จึงไปเกิดยังสวรรค์ชั้นไตรทิพย์”^๗

พุทธศาสนิกชนได้มีการสืบทอดความเชื่อต่อเนื่องกันตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันเกี่ยวกับการไหว้สักการะพระธาตุอันเป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าและพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งความเชื่อที่ว่าความเชื่อเรื่องอานิสงส์ผลบุญจากการบูชาและสร้างกุศลกับพระธาตุนั้นใหญ่หลวงมาก ด้วยอานุภาพความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุจะทำให้เกิดสิริมงคลในชีวิต จึงทำให้การท่องเที่ยววิถีพุทธหรือการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาได้เพิ่มความนิยมมากขึ้น โดยมีจุดหมายเพื่อบำเพ็ญบุญกุศล ๑๐ ตามคติพระพุทธศาสนา การเดินทางเพื่อไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปฏิบัติธรรม เข้าร่วมศาสนพิธีตลอดจนเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งวัดในกลุ่มตำนานองค์พระธาตุ และกลุ่มพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ มีความพร้อมทางกายภาพที่จะรองรับนักท่องเที่ยว และในด้านนักท่องเที่ยวเองก็ให้ความสำคัญกับการไปสักการะพระธาตุต่างๆ มากขึ้น มีการจัดการท่องเที่ยวไหว้พระธาตุประจำปีเกิด ไหว้พระธาตุประจำวันเกิด ไหว้พระธาตุตามประเพณี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจดีย์ต่างๆ ในต่างประเทศ เช่น การเดินทางไปยังเวนิสสถานในประเทศอินเดีย การไปนมัสการพระธาตุที่ประเทศศรีลังกา ไหว้เจดีย์ชะเวดากองที่ประเทศพม่า และประเทศไทย ก็มีพระธาตุสำคัญๆ เป็นที่รู้จักและศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทย

^๕ ชุ.วิ. (ไทย) ๒๖/๑๒๐๕/๑๕๑.

^๖ ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๗๗/๕๐๖.

^๗ ชุ.อป. (ไทย) ๓๒/๔๐๒/๓๖.

ตำนานอุรังคธาตุ เป็นตำนานที่ได้รับรวบรวมคติความเชื่อของชาวไทยและลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง คำว่าอุรังคธาตุหมายถึงพระบรมธาตุส่วนหน้าอกของพระพุทธเจ้า ในตำนานได้กล่าวถึงพุทธทำนายเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จมายังดินแดนแถบลุ่มแม่น้ำโขง การนำพระอุรังคธาตุมาบรรจุไว้ในพระธาตุพนม และกล่าวถึงพระธาตุองค์อื่นๆ เช่น พระธาตุเชิงชุม พระธาตุอิงฮัง พระธาตุภูเพ็ก พระธาตุนารายณ์เจงเวง พระธาตุหล้าหนอง พระบาทเวินปลา รอยพระพุทธบาทอื่นๆ ตลอดจนการเกิดของภูมิประเทศ ภูเขา แม่น้ำต่างๆซึ่งเกิดจากการกระทำของนาคนาค การเคลื่อนย้ายและความสัมพันธ์ของชุมชนโบราณในยุคนั้น ได้แก่ แคว้นศรีโคตรบูร หนองหานหลวง หนองหานน้อย แคว้นอโยธยา แคว้นจุลณีและอินทปัฐนคร เป็นต้น

ในงานวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะพระธาตุตามตำนานอุรังคธาตุซึ่งนำมาศึกษาเชื่อมโยงเป็นรูปแบบการทางท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอุรังคธาตุ ๓ พระธาตุ คือ

๑. พระธาตุพนม มีลักษณะเป็นเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสก่อด้วยอิฐ กว้างด้านละ ๑๒.๓๓ เมตร สูง ๕๓.๖ เมตร มีกำแพงล้อมองค์พระธาตุ ๔ ชั้น องค์พระธาตุตั้งอยู่บนภูเก้าพรว้า (เนินดินสูงจากพื้นธรรมดาประมาณ ๓ เมตร) ซึ่งในตำนานอุรังคธาตุระบุว่าเป็นสถานที่บรรจุพระอุรังคธาตุคือพระธาตุส่วนหน้าอกของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน พระธาตุพนมตั้งอยู่ภายในวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร เป็นวัดพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ถนนขยางกูร บ้านธาตุพนม ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

๒. พระธาตุเชิงชุม

พระธาตุเชิงชุมเป็นปูชนียสถานคู่บ้านคู่เมืองสกลนครมาแต่โบราณ เป็นเอกลักษณ์ของเมืองสกลนคร ดวงตราประจำจังหวัดเป็นรูปองค์พระธาตุประดิษฐานอยู่กลางดวงตราและคำขวัญประจำจังหวัดมีว่า “พระธาตุเชิงชุมคู่บ้าน พระตำหนักภูพานคู่เมือง งามลือเลื่องหนองหานแลตระการตาปราสาทผึ้งสวยสุดซึ้งสาวภูไท ถิ่นมั่นในพุทธธรรม”^๔

กำเนิดของพระธาตุเชิงชุมตลอดจนประวัติความเป็นมาในสมัยต่างๆ เป็นเรื่องหนึ่งที่ชาวสกลนครให้ความสนใจกันมากพอสมควรทั้งนี้เพราะมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกำเนิดเมืองสกลนครในสมัยดึกดำบรรพ์ด้วย ข้อความที่อธิบายเรื่องนี้ มีปรากฏอยู่ในบางส่วนบางตอนของตำนานอุรังคธาตุ ซึ่งยกย่องกันว่าเป็นเสมือนพระคัมภีร์สำคัญในการอธิบายประวัติเมืองโบราณตามลุ่มแม่น้ำโขง บุคคลหรือกษัตริย์ที่อุปถัมภ์ค้ำจุนพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลและหลังสมัยพุทธกาลนอกจากนี้ตำนานอุรังคธาตุยังอธิบายความเป็นมาของกำเนิดพุทธสถาน เช่นรอยพระพุทธบาทในสถานที่ต่างๆ รวมทั้งการกำเนิดองค์พระธาตุเชิงชุมที่เมืองหนองหารสกลนครด้วย

^๔ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกากระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ, **กฎกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร ๒๔ พุทธศักราช ๒๕๕๕**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด), หน้า ๑๓.

๓. พระธาตุอิงฮัง

พระธาตุอิงฮังอยู่ที่วัดพระธาตุอิงฮังเมืองคันทะบุลี แขวงสะหวันเขต พระธาตุองค์นี้ถือเป็นพระธาตุคู่แขวงสะหวันเขต เป็นพระธาตุสำคัญและศูนย์กลางศรัทธาของชาวสะหวันเขตและชาวลาว เชื่อกันว่าเป็นพระธาตุคู่แฝดของพระธาตุพนม ในองค์พระธาตุบรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนกระดูกสันหลังของพระพุทธเจ้า มีการเชื่อมโยงพระธาตุพนมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์พระธาตุอิงฮัง โดยความเชื่อว่าพระพุทธเจ้าได้เสด็จมายังบริเวณที่เป็นพระธาตุอิงฮังในปัจจุบัน และทรงฉันภัตตาหารเพลที่พระเจ้าศรีโคตรบูรณนำมาถวาย บริเวณใต้“ต้นฮัง”หรือต้นสาละ เมื่อพระเจ้าศรีโคตรบูรณสิ้นพระชนม์และเกิดใหม่เป็นพระยาสุมิตรธรรมครองเมืองมรุกชนครในอาณาจักรศรีโคตรบูรณและได้สร้างพระธาตุครอบบริเวณที่เคยเป็นต้นฮัง ตามคำบอกของพระอรหันต์ ๕ รูปจากอินเดียที่จาริกแสวงบุญที่พระธาตุพนมและบิณฑบาตที่เมืองมรุกชนคร^๔

พระธาตุอิงฮังเป็นพระธาตุที่สร้างพร้อมๆ กับพระธาตุพนมของประเทศไทย การสร้างธาตุอิงฮัง สร้างในสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูร โดยพระเจ้าสุมินราช บ้างก็ว่าสร้างในสมัยพระเจ้าสุมิตรราช ประมาณ พ.ศ. ๔๐๐ ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยม สูง ๒๕ เมตร คำว่า “อิงฮัง” มาจากคำว่า “พึงรัง” หรือ พิงตันรัง

พระธาตุเจดีย์ เป็นศูนย์รวมของศรัทธาและก่อให้เกิดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตชุมชนที่เกี่ยวข้องเนื่องยึดโยงมาจากความเชื่อ ศรัทธาในพระพุทธศาสนา อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ การบูชาพระเจ้า จากความหลากหลายนี้ประกอบกับความทับซ้อนของกาลเวลาและประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ตำนานของการสร้างพระธาตุทั้งสามองค์มิใช่การสร้างพุทธศาสนสถานเพื่อให้แล้วเสร็จเป็นพุทธบูชา แต่เป็นการสร้างด้วยใจเป็นประธานมุ่งหวังจะสร้างสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตเพื่อน้อมถวายแต่สิ่งของตนเองเคารพนับถือสูงสุด พระธาตุทั้งสามเป็นสัญลักษณ์และเป็นภาพสะท้อนของสังคมซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองฝั่งโขง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจ ศึกษา รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระธาตุทั้งสามองค์ที่มีคติความเชื่อ ศรัทธา เป็นปัจจัยก่อกำเนิดและพัฒนาการสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน โดยนำมาเป็นองค์ความรู้ในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอุรังคธาตุ ซึ่งสามารถจัดการท่องเที่ยวได้หลากหลาย เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี พุทธศิลป์ การท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างศรัทธาปัญญาบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ หรือการท่องเที่ยวเชิงวิชาการ ศึกษาพุทธประวัติ เป็นต้น โดยเน้นการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของพุทธศาสนิกชนและนักท่องเที่ยวให้ซึมซับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นการพัฒนาศรัทธา โดยมีปัญญาเป็นพื้นฐาน และร่วมกันใช้พลังศรัทธาถนอมรักษาพระพุทธศาสนาให้เป็นไปตามวิถีแห่งพุทธและสืบทอดต่อไปในอนาคต

^๔ พระเทพรัตนโมลี (แก้ว กุนตถาโส), **อุรังคินทาน: ตำนานพระธาตุพนม (พิสดาร)**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: นิลนาราการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๖๔-๖๕.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและอัตลักษณ์ของพระธาตุตามตำนานอรัญคธาตุ เฉพาะ ๓ พระธาตุ ได้แก่ พระธาตุพนม พระธาตุเชิงชุม และพระธาตุอิงฮัง

๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอรัญคธาตุของวัดที่ตั้งพระธาตุทั้ง ๓ วัด

๑.๒.๓ เสนอรูปแบบการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอรัญคธาตุ

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ประวัติความเป็นมาและอัตลักษณ์ของพระธาตุพนม พระธาตุเชิงชุม และพระธาตุอิงฮัง เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ กระบวนการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอรัญคธาตุ การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวและการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามตำนานอรัญคธาตุเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ รูปแบบการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอรัญคธาตุมีลักษณะเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยจะได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ฎีกา ตำนานอรัญคธาตุ ข้อมูลทุติยภูมิได้แก่ หนังสือประวัติวัดพระธาตุพนม ประวัติวัดพระธาตุเชิงชุม ประวัติวัดพระธาตุอิงฮัง งานวิจัย เอกสาร วารสาร บทความ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้ การเก็บข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบด้วยการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระที่จะเล่าเรื่องต่างๆ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) หรือการสัมภาษณ์ แบบมีจุดสนใจ เฉพาะเป็นการสัมภาษณ์โดยกำหนดประเด็นคำถามสำหรับเจ้าหน้าที่ของจังหวัดและเจ้าอาวาสของวัดที่กำหนดเป็นพื้นที่ในการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลในการสนับสนุนข้อมูลทางเอกสาร และนำมาวิเคราะห์สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ โดยมีขอบเขตดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับพระธาตุที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา คือคัมภีร์ ฎปวงค์และท้าวธาตุนางค์ คติการบูชาพระบรมธาตุและการสร้างพระสถูป ความสำคัญของพระบรม

สาริทธิธาตุ และพระธาตุในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ประวัติการสร้างพระธาตุต่างๆ ในตำนานอุรังคธาตุ ศึกษาลักษณะการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจพื้นที่วิจัย การสัมภาษณ์ และนำมาวิเคราะห์เพื่อนำมาเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอุรังคธาตุ โดยการเชื่อมโยงระหว่างสาม พระธาตุ คือ พระธาตุพนม พระธาตุเชิงชุม และพระธาตุอิงฮัง

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำนานอุรังคธาตุ หนังสือประวัติวัดพระธาตุพนม ประวัติวัดพระธาตุเชิงชุม ประวัติวัดพระธาตุอิงฮัง งานวิจัย เอกสาร วารสาร บทความ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกประชากรดังต่อไปนี้

๑. พระครูเจติยานุรักษ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม
๒. พระครูสกลวรานุกิจ (สุริยา),ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุเชิงชุม
๓. นายท่านลำพัน ชินเตโช ไชบุญกอง เจ้าอาวาสวัดพระธาตุอิงฮังแขวงสะหวันนะเขต
๔. นายอดิศักดิ์ เทพอาสน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม
๕. ดร. สุพันธ์ แก้วมีไชย์ เจ้าแขวงสะหวันนะเขต
๖. นายพัฒนเดช ศรีจันทร์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร
๗. ผู้อำนวยการสำนักงานท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนครพนม
๘. นายอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม
๙. นายสมฤทธิ์ พุฒศรี นายอำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

และสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว ชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณพระธาตุ เจ้าหน้าที่วัด จำนวน ๕๐ คน โดยเป็นการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระที่จะเล่าเรื่องต่างๆ

ประชากรเหล่านี้ผู้วิจัยได้ใช้เป็นประชากรในการศึกษาทั้งหมด

๑.๔.๔ ขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่

เนื่องจากการศึกษาการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอุรังคธาตุ โดยการเชื่อมโยงการท่องเที่ยว เฉพาะ ๓ พระธาตุ คือ พระธาตุพนม พระธาตุเชิงชุมและพระธาตุอิงฮัง ดังนั้น

ผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่ศึกษาในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย จังหวัดนครพนม จังหวัดสกลนคร และแขวงสะหวันนะเขต ในพื้นที่ดังนี้

๑. วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

๒. วัดพระธาตุเชิงชุมจังหวัดสกลนคร

๓. วัดพระธาตุอิงฮัง แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วัดทั้ง ๓ แห่งนี้เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธา เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และ ศิลปวัฒนธรรมที่มีความสำคัญในระดับสูงทั้งในระดับชุมชน ระดับจังหวัด และระดับชาติ เป็น สถานที่ส่งเสริมการเรียนรู้และปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมีโครงการและกิจกรรมที่ แสดงถึงการส่งเสริมการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวพุทธศิลป์ หรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการพระธาตุ ได้แก่ พระธาตุพนม พระธาตุเชิงชุม พระธาตุอิงฮัง ในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมถึงการทำกิจกรรมด้านศาสนา เช่น การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การศึกษาประวัติความเป็นมาของพระธาตุและสามารถประยุกต์ หลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๑.๕.๒ การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอุรังคธาตุ หมายถึง การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งนำมาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอุรังคธาตุ โดยการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคม ภูมิทัศน์และอัตลักษณ์ของวัดที่ตั้งของพระธาตุทั้ง ๓ องค์ คือ พระธาตุพนม พระธาตุเชิงชุม พระธาตุอิงฮัง ให้เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอุรังคธาตุ

๑.๕.๓ ตำนานอุรังคธาตุ หมายถึง วรรณกรรมโบราณของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับการเสด็จมาพื้นที่บริเวณแถบลุ่มน้ำโขงของพระพุทธเจ้า ในตำนานได้กล่าวถึงการเสด็จไปยังพื้นที่ต่างๆ การประทับรอยพระบาท การประดิษฐานพระอุรังคธาตุและพระธาตุที่ดินแดนแห่งนี้จากหลักฐานในตำนานจึงนำไปสู่การสร้างพระธาตุและกล่าวถึงความสัมพันธ์ของโบราณในมิติต่างๆ

๑.๕.๔ พระธาตุพนม หมายถึง พระธาตุที่บรรจุพระอุรังคธาตุของพระพุทธเจ้า ประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร เป็นพระอารามหลวง ชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหารตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ถนนชยางกูร บ้านธาตุพนม ตำบลธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม มีลักษณะเป็นเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสก่อด้วยอิฐ กว้างด้านละ ๑๒.๓๓ เมตร สูง ๕๓.๖ เมตร มี

กำแพงล้อมองค์พระธาตุ ๔ ชั้น องค์พระธาตุตั้งอยู่บนภูเก้าพรา (เนินดินสูงจากพื้นธรรมดาประมาณ ๓ เมตร) ภายในบริเวณมีบึงขนาดใหญ่เรียกว่าบึงธาตุพนม

๑.๕.๕ พระธาตุเชิงชุม หมายถึงพระธาตุอันเป็นที่ประทับรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าสี่พระองค์ และต่อไปในภายหน้าพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปคือพระศรีอาริยมุตไตรยก็จะประทับรอยพระบาทไว้เช่นกัน พระธาตุเชิงชุม ประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระธาตุเชิงชุม เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ ๑๒๕๕ ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร สถาปนาเมื่อพุทธศักราช ๒๓๐๐ เดิมชื่อวัดพระธาตุศาสดาราม ชาวบ้านเรียกวัดพระธาตุ และเปลี่ยนชื่อเดิมเป็นวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๖ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๕

๑.๕.๖ พระธาตุอิงฮัง หมายถึง พระธาตุที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนกระดูกสันหลังของพระพุทธเจ้า ซึ่งในตำนานอุรังคธาตุได้กล่าวว่า พระพุทธเจ้าได้เสด็จมายังบริเวณที่เป็นพระธาตุอิงฮังในปัจจุบัน และทรงฉันภัตตาหารเพลที่พระยาศรีโคตรบูรณนำมาถวาย บริเวณใต้ “ต้นฮัง” หรือต้นสาละ พระธาตุอิงฮังเป็นศาสนสถานที่เชื่อมทั้งศรัทธาและความสัมพันธ์ของทั้ง ชาวไทย ลาว ๒ ฝั่งโขง พระธาตุอิงฮัง ประดิษฐานอยู่ที่ วัดพระธาตุอิงฮัง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แขวงสะหวันนะเขต ห่างจากตัวเมืองคันทะบูลี ไปทางตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๑๔ กิโลเมตร ติดกับบ้านหาดอิงฮัง

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อรวบรวมประกอบการศึกษาวิจัยดังนี้

๑.๖.๑ นายอุดร จันทวัน ได้กล่าวถึงอุรังคธาตุไว้ในหนังสือเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องอุรังคธาตุนิทาน ภาษาทางศาสนาและอิทธิพลต่อสังคม” สรุปว่าพัฒนาการของการสร้างบ้านแปงเมืองนั้น ศรัทธาความเชื่อต่อลัทธิและศาสนาที่คนในสังคมได้ยึดถือและสืบทอด ก่อให้เกิดวรรณกรรมที่เป็นชาดก นิทาน เรื่องเล่า เป็นต้น มากมาย การใช้ภาษาทางศาสนาตามแนวทางของวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องนิทานอุรังคธาตุ หรือตำนานพระธาตุพนม หรือที่ลาวเรียกว่า “นิทานอุรังคะทาด” นั้น ถือว่ามีส่วนสำคัญในการปลูกฝังและเสริมสร้างศรัทธาแก่ประชาชนชาติไทยในภูมิภาคนี้ ในทุกระดับชนชั้นตั้งแต่ผู้นำผู้ปกครองตลอดถึงมวลชนพื้นฐานทั่วไป บางคน บางครอบครัว บางตระกูล ถึงกับอุทิศตนเองเป็น “ข้าโอกาส” เพื่อบูชาพระธาตุ หรืออุทิศตนถวายพระพุทธรูปเป็นพุทธรูปชาด้วยชีวิตพระมหากษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักรล้านช้าง ซึ่งเป็นอาณาจักรที่ครอบคลุมอยู่อารยะธรรมลุ่มน้ำโขงตอนกลางหลายพระองค์ได้พระราชทานพื้นที่ทำมาหากินของพสกนิกรให้เป็น “นาจังหัน” เพื่อเก็บประโยชน์บำรุง

พระธาตุ และให้เป็นเขตพิเศษที่ไม่ต้องเก็บส่วยสาอากรส่งเข้าท้องพระคลังผู้ที่ประกอบสัมมาอาชีพในเขต “นาจัณห์” นั้น ก็ให้พ้นจากการเกณฑ์ทัพและเกณฑ์แรงงาน^{๑๐}

๑.๖.๒ สุรพล ดำริห์กุล กล่าวว่า ศรัทธาและความเชื่อต่อพระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุ ที่บรรจุไว้ในองค์พระธาตุนั้น เพราะมีความเชื่อว่า

๑. ได้บูชาพระพุทธเจ้าโดยตรง เพราะเชื่อว่า บุคคลใดมีจิตเลื่อมใสบูชาพระพุทธเจ้าด้วยอามิสบูชา คือ การบูชาด้วยดอกไม้ ของหอม ธูป เทียน เป็นต้น ย่อมจะได้เสวยผลทั้งในชาตินี้และชาติหน้าการกราบไหว้บูชาพระบรมสารีริกธาตุหรือพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นพุทธานุสถิติกรรมฐานเท่ากับได้เข้าเฝ้าต่อพระพักตร์พระพุทธเจ้าโดยตรง อานิสงส์นั้นมีมากมายมหาศาล ทำให้จิตใจเราเบิกบานแจ่มใส เป็นกุศล จิตจะสะอาดผ่องใสขึ้นเรื่อยๆ บ้านที่มีพระบรมสารีริกธาตุบูชาและมีการปฏิบัติบูชา อยู่ในศีลธรรมเป็นประจำ บนหลังคาบ้านจะสว่างไสว มีเทพ พรหม เทวดา มาร่วมกราบไหว้อนุโมทนาบุญคอยดูแลรักษาคุ้มครองพระบรมสารีริกธาตุและคนในบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญก้าวหน้าทั้งในทางโลกและทางธรรม บางคนก็มีพระบรมสารีริกธาตุเสด็จมาเยี่ยมได้อีกด้วย แต่ถ้าใครมีไว้ได้มาแล้วไม่สนใจ หรือเอาไปเก็บไว้ในที่ต่ำ ไม่สมควร ก็เสด็จหนีไปอยู่กับคนที่เคารพนับถือกราบไหว้ศรัทธาท่านได้เช่นกัน

๒. ได้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา เพราะชาวพุทธมีความเชื่อว่า เมื่อมีพระบรมสารีริกธาตุและการสร้างพระธาตุ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุแล้วถือเป็นสถานที่ได้ทำการบูชาองค์พระพุทธเจ้ายังมีองค์พระธาตุมากเพียงใด ถือว่าสถานที่นั้น เจริญรุ่งเรือง และจะสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป^{๑๑}

๑.๖.๓ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวไว้ในตำนานพระพุทธเจดีย์ว่า อันพระสถูป (ซึ่งเรามักเรียกแต่ว่า “พระเจดีย์” เช่นที่ขอสร้างตามวัด) นั้นมีประเพณีสร้างสำหรับบรรจุอัฐิธาตุมาก่อนพุทธกาลไม่เฉพาะแต่สำหรับบรรจุอัฐิธาตุของพุทธจักรพรรดิเท่านั้น สถูปที่สร้างบรรจุอัฐิธาตุบุคคลอื่นๆ ก็มีดังปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา ธรรมบท ว่าพระพาทียะเป็นพุทธสาวกถูกโคชนถึงมรณภาพ พระพุทธองค์โปรดให้สร้างสถูปบรรจุอัฐิธาตุไว้เป็นตัวอย่าง ถ้าว่าตามโบราณวัตถุที่ตรวจพบในอินเดีย ถึงพวกที่ถือศาสนาอื่น เช่น พวกเดียรถีย์ นิครนถ์ ก็สร้างสถูป

^{๑๐} อุดร จันทวัน, “ศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องอุรังคธาตุนิทาน: ภาษาทางศาสนาและอิทธิพลต่อสังคม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐.

^{๑๑} สุรพล ดำริห์กุล, “สังคมข่อยข้าช่วงโขงองค์พระธาตุนมเมืองโบราณ,” *วารสารเมืองโบราณ*, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๓๑): ๑๑๗-๑๑๙.

บรรจุอัฐิธาตุของศาสตราจารย์เป็นทำนองเดียวกันพิเคราะห์ดูตามลักษณะพระสถูปที่สร้างตั้งแต่โบราณ เห็นว่าสถูปชั้นเดิมที่เดียวก็จะเป็นพูนดินขึ้นเป็นโคกตรงที่ยังอัฐิธาตุ อย่างที่เราท้อพระหาย^{๑๒}

๑.๖.๔ ศ.ธรรมรัตน์ ได้กล่าวไว้ว่า พระธาตุ หมายถึง พระอัฐิของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต์ ซึ่งหากเป็นอัฐิของพระพุทธเจ้าจะเรียกว่า พระบรมสารีริกธาตุ หรือ พระบรมธาตุ แต่ถ้าเป็นอัฐิของพระอรหันต์จะเรียกว่าพระธาตุ แต่โดยทั่วไปแล้วจะเรียกโดยรวมว่าพระธาตุ แต่สำหรับคำว่าพระธาตุในที่นี้จะมีความหมายถึงส่วนสำคัญของพระสถูป หรือ พระปรางค์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือพระธาตุไว้ภายในที่เรียกว่าพระธาตุเจดีย์ โดยพระธาตุเจดีย์แต่ละแห่งจะมีตำนานเล่าขานถึงมูลเหตุการณสร้าง ซึ่งสัมพันธ์กับการเสด็จโปรดสัตว์ของพระพุทธเจ้าในดินแดนต่างๆ และมีข้อสังเกตว่า สถานที่ใดที่มีการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์มักกลายเป็นเมืองสำคัญในเวลาต่อมา^{๑๓}

๑.๖.๕ ปัญญา เทพสิงห์ ได้กล่าวไว้ว่าสถูปมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า “เจดีย์” ทั้งสถูปและเจดีย์หากมองในแง่รูปแบบโครงสร้างไม่แตกต่างกัน แต่หากมองในแง่ความหมายจะต่างกัน ความหมายเดิมของสถูปนั้นเป็นสถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุกระดูกหรืออัฐิของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อให้ผู้เคารพนับถือได้สักการบูชา ดังเช่นเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าปรินิพพาน มิกขัตรีย์เมืองต่างๆ เข้าร่วมพิธีถวายพระเพลิงและขอรับพระบรมสารีริกธาตุ (อัฐิ) ไปสักการบูชาประจำเมืองจึงได้สร้างสถูปไว้สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ส่วนเจดีย์หรือเจดีย์ยะ หมายถึง สิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงหรือเพื่อเคารพบูชา^{๑๔}

๑.๖.๖ พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา ได้ศึกษาเรื่องพระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุกับคนไทย ได้กล่าวไว้ว่า คำว่า “พระธาตุ” มีความหมายเหมือนกับคำว่า “ธาตุ” แต่มีข้อพิเศษออกไป ก็คือเป็นส่วนต่างๆ ของร่างกายคนที่บรรลุธรรม มีจิตใจบริสุทธิ์ หมดกิเลสเป็นพระอรหันต์ซึ่งเหลือจากการถูกเผา บางทีเรียกว่า “พระอรหันตธาตุ พระสาวก สาวิกา ของพระพุทธเจ้า หมายรวมถึง พระปัจเจกพุทธเจ้า และอุบาสก อุบาสิกาผู้เป็นอรหันต์ด้วย คำว่า “พระบรมสารีริกธาตุ” หมายถึง กระดูกของพระพุทธเจ้า (พระสัมมาสัมพุทธเจ้า) เผาชนทั้งหลายในอดีตถือว่ากระดูกคนเป็นสิ่ง

^{๑๒} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **ตำนานพุทธเจดีย์**, (กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๖

^{๑๓} ศ.ธรรมรัตน์, **พระบรมธาตุศักดิ์สิทธิ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บัตร์สีมาพิมพ์กราฟิก, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓-๑๕.

^{๑๔} ปัญญา เทพสิงห์, **ศิลปะเอเชีย**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอคทีฟพริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

ศักดิ์สิทธิ์ เป็นประเพณีนิยมในพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะในยุคของพระพุทธเจ้าองค์ไหน นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าที่ปึงกรมาจนถึงปัจจุบัน^{๑๕}

๑.๖.๗ กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานจังหวัดนครพนม ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของจังหวัดนครพนม ว่าตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีประวัติสืบทอดยาวนานมาหลายร้อยปี เดิมเคยเป็นมหานครของ อาณาจักรศรีโคตรบูรณที่รุ่งเรืองในอดีต ประมาณราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นอาณาจักรอิสระไม่ขึ้นกับใครประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๖ อาณาจักร ศรีโคตรบูรณได้เสื่อมอำนาจลงตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรขอมต่อมาในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ชื่อของ “ศรีโคตรบูรณ” เป็นเมืองในอาณาจักรล้านช้าง มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง โดยพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้าง ทรงสร้างเมืองที่ปากห้วยหินบูรณ (ปากห้วยบรรจบลำน้ำโขงฝั่งซ้ายตรงข้ามอำเภอท่าอุเทน เหนือเมืองนครพนม) ให้ชื่อเมืองใหม่นี้ว่า “ศรีโคตรบูรณ” สืบราชสมบัติมาได้หลายองค์ ต่อมาย้ายเมืองมาตั้งที่ป่าไม้รวกห้วยศรีเมืองริมแม่น้ำโขงฝั่งซ้าย (คือเมืองเก่าใต้เมืองท่าแขกในปัจจุบัน)

ถึงปี พ.ศ.๒๒๙๗ มีพระนครานุรักษ์ครองเมืองศรีโคตรบูรณ มีความเห็นว่าเมืองมิได้ตั้งอยู่ที่ปากห้วยแล้ว จึงได้เปลี่ยนนามเมืองใหม่ว่า “เมืองมรุกขนคร” เพราะถือว่าสร้างขึ้นในดงไม้รวก นามเมืองศรีโคตรบูรณ จึงเปลี่ยนไปตั้งแต่นั้น ปี พ.ศ.๒๓๓๐ ย้ายเมืองมาตั้งทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่ปากห้วยบังฮวกบรรจบกับแม่น้ำโขง (ปัจจุบันอยู่ระหว่างบ้านตอนนางหงส์ท่า ตำบลตอนนางหงส์ อำเภอธาตุพนม เลยลงไปถึงบ้านธาตุน้อยศรีบุญเรือง ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม) เมืองมรุกขนคร เมื่อได้ย้ายมาตั้งที่ปากห้วยบังฮวกโดยประมาณ ๒๐ ปี น้ำได้กัดเซาะตลิ่งพังลงมามาก จึงได้ย้ายเมืองมาตั้งที่บ้านหนองจันทร์ (ห่างจากตัวเมืองนครพนมไปทางทิศใต้ ๔ กิโลเมตร) ตั้งชื่อใหม่ว่า “นครบุรีราชธานี” ปี พ.ศ.๒๓๓๗ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนนามเมืองเสียใหม่ว่า “เมืองนครพนม” ขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร การที่พระราชทานนามว่า “เมืองนครพนม” สันนิษฐานได้ว่า อาจจะเนื่องด้วยเดิมเมืองนี้เป็นเมืองลูกหลวงมาก่อน เป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงให้ใช้คำว่า “นคร” หรืออีกนัยหนึ่งคำว่า “นคร” นี้ อาจรักษาชื่อเมืองเดิมคือเมืองนครบุรีราชธานีไว้ ส่วนคำว่า “พนม” อาจจะเนื่องด้วยจังหวัดนี้มีองค์พระธาตุพนมประดิษฐานอยู่ หรืออาจจะเนื่องจากเดิมมีอาณาเขตไกลไปถึงดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง คือบริเวณเมืองท่าแขก ซึ่งมีภูเขาสลับซับซ้อนมากมายไปจนถึงดินแดนของประเทศเวียดนาม จึงใช้คำว่า “พนม” เพราะแปลว่า “ภูเขา”^{๑๖}

^{๑๕} พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, “พระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุกับคนไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

^{๑๖} ข้อมูลบรรยายสรุปจังหวัดนครพนม ปี ๒๕๕๕, กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร, สำนักงานจังหวัดนครพนม บทที่ ๑.

๑.๖.๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่าในสภาวะสังคมปัจจุบัน เทคโนโลยีและวิทยาการด้านต่างๆ ได้เจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว ตลอดจนการหลั่งไหลของอารยธรรมตะวันตกเข้าสู่สังคมไทย โดยขาดการเน้นการพัฒนา และผสมผสานให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมเดิมอย่างเหมาะสม สังคมยอมรับและเน้นความสำคัญด้านวัตถุนิยมที่สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้อย่างปัจจุบัน ทำให้ความเชื่อมั่นและศรัทธาในศาสนาเริ่มสั่นคลอน พุทธศาสนิกชนจำนวนมากไม่เข้าวัด ไม่สนใจพระสงฆ์ เป็นชาวพุทธเพียงในนาม ไม่สนใจศึกษาปฏิบัติธรรม เข้าวัดเพื่อโชคลาภประโยชน์ส่วนตัว หรือหมกมุ่นในไสยศาสตร์ ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการของพระพุทธศาสนา ขาดความรู้สึกร่วมส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อศาสนาของตน สภาพสังคม มีกระแสวัตถุนิยมเชิงบริโภค สูงฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย มีการพึ่งทางไสยศาสตร์และลัทธิหรือผลดลบันดาลกันมาก ตื่นตามวัฒนธรรมตะวันตกเป็นผู้รับและผู้ตามอย่างขาดความรู้เท่าทัน วิธีชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาไม่แพร่หลายในสังคม ให้สมกับที่เป็นศาสนาประจำชาติ^{๑๗}

๑.๖.๙ แสง จันทรงาม กล่าวว่าชาวพุทธควรมีศรัทธา หรือความเชื่อในสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วยพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณและพระมหากรุณาธิคุณ ความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านี้สำคัญและจำเป็นมาก เพราะพระพุทธเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเพราะการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ถ้าไม่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริงก็เท่ากับไม่เชื่อพระพุทธศาสนาทั้งหมด

เชื่อกรรม กรรมแปลว่าการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ อันมีกิเลสเป็นแรงผลักดันซึ่งแยกออกเป็น กายกรรม วาจากรรมและมโนกรรม ตลอดเวลาที่ตื่นอยู่ คนทุกคนต้องย่อมทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นปกติ กรรมแบ่งเป็น กุศลกรรมเป็นกรรมดี เกิดจากการกระตุ้นใจฝ่ายดีมีเจตนาดี กระทำไปแล้วอำนวยการประโยชน์สุขแก่ตนและผู้อื่น อกุศลกรรมเป็นกรรมซึ่ง เกิดจากแรงกระตุ้นใจฝ่ายชั่ว มีเจตนาชั่ว กระทำไปด้วยความเคยชินโดยไม่มีเจตนา ไม่มีแรงกระตุ้นภายในที่เด่นชัด เช่น การยืม เดี๋ยวนี้ นิ่ง นอน กิน ดื่ม ในชีวิตประจำวัน

เชื่อผลของกรรม คือเชื่อว่ากรรมที่บุคคลทำลงไปแล้ว ไม่ว่าดีหรือชั่ว ย่อมก่อให้เกิดผลตามสมควรแก่เหตุผลเสมอเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของของตน คือ เชื่อว่าผลที่เราได้รับอยู่ในปัจจุบันนี้ ทุกอย่างเป็นผลแห่งการกระทำของเราเอง บางอย่างอาจเป็นผลของกรรมในชาตินี้ แต่บางอย่างอาจเป็นผลของกรรมในอดีตชาติ

เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของของตน จะช่วยให้คนรู้จักความรับผิดชอบในตนเอง ไม่โยนความรับผิดชอบไปให้อำนาจภายนอกต่างๆ เช่น ภูตผี เทวดา ฟ้าดิน หรือ โชคชะตา

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมมิกจำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๓ - ๔.

ความเชื่อทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นความเชื่อหลักที่ชาวพุทธ ควรเชื่อไว้ก่อน ตั้งแต่เบื้องต้น เพราะถ้าไม่เชื่อหลัก ๔ ประการนี้ ก็เท่ากับไม่ใช่ชาวพุทธเลยทีเดียว นอกจากหลัก ๔ ประการนี้ แล้ว ชาวพุทธควรเชื่อในหลักปลีกย่อยต่างๆ ต่อไปนี้ คือเชื่อว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่วเป็นหลักที่สืบเนื่องมาจากกรรมนั่นเอง แต่อย่าให้เห็นชัดลงไปอีกว่ากรรมดีก่อให้เกิดผลดี กรรมชั่วก็ให้เกิดผลชั่ว^{๑๘}

๑.๖.๑๐ กิตติ ยิ่งยงใจสุข ได้ศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติเกี่ยวกับพุทธศาสนาของอาจารย์มหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพฯ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นอาจารย์จำนวน ๓๗๔ คน จาก ๖ มหาวิทยาลัย การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ภาพรวมของพฤติกรรมการประกอบกิจกรรมทางศาสนา พบว่า กิจกรรมที่มีการปฏิบัติบ่อยๆ มากที่สุด คือ การสวดมนต์ รองลงมาคือ การนั่งสมาธิ เพศหญิงมีความถี่ในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนามากกว่าเพศชายในเกือบทุกกรณี ส่วนภูมิลำเนาไม่มีแนวโน้มที่ชัดเจน

แรงจูงใจในการกระทำและปฏิเสธที่จะทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา พบว่าสาเหตุหลักในการกระทำกิจกรรมทางศาสนา คือ ความสบายใจ รองลงมาคือความเชื่อว่าจะส่งผลให้ได้รับความสุขทั้งในชาตินี้และชาติหน้า โดยเพศและภูมิลำเนาไม่มีผลต่อแรงจูงใจดังกล่าวมากนัก

ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นเรื่องของจิตใจที่เมื่อทำดีจิตใจก็จะเป็นสุข เปรียบเหมือนขึ้นสวรรค์ และเมื่อทำชั่วจิตใจก็จะเป็นทุกข์ เปรียบเหมือนตกนรก แต่ก็มีกลุ่มตัวอย่างจำนวนไม่น้อยที่เชื่อว่าสวรรค์นรกนั้น เป็นภพภูมิที่มีอยู่จริงเป็นสถานที่ซึ่งคนตายจะไปเสวยผลกรรม เพศชายมีความเชื่อว่ามีสวรรค์นรกเนื่องจากคนเราตายแล้วสูญในอัตราที่สูงกว่าเพศหญิง ผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัดมีความเชื่อว่ามีสวรรค์นรกมีจริง น้อยกว่าผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล^{๑๙}

๑.๖.๑๑ มุลินีอิทธิพรจตุรตถาพุดทาส อินทปัญญา ได้จัดทำแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ฉบับร่าง) ซึ่งได้กล่าวถึง รอยแรกพระพุทธศาสนาแดนอีสาน สรุปได้ว่า พระธาตุพนมและรอยตำนานอุรังคธาตุริมฝั่งโขงใน ๓ จังหวัดคือ นครพนม สกลนคร หนองคาย ประกอบด้วย ๙ ภูมิสถานสำคัญที่ปรากฏในตำนานอุรังคธาตุที่ว่าด้วยการสถาปนาองค์พระธาตุพนมที่ภูเก้าพร้าว ประกอบด้วย องค์พระธาตุพนม พระธาตุบังพวน พระพุทธบาทเวินปลา พระธาตุเชิงชุม ภูฏเวียนบนภูพาน พระธาตุนารายณ์เจงเวง พระธาตุภูเพ็ก พระธาตุหล้าหนอง และพระธาตุโพนจิกเวียงวัว ที่ต่างมีเรื่องราวรายละเอียดสัมพันธ์ถึง ๕ ท้าวจาก ๓ ดินแดนที่มี

^{๑๘} แสง จันทร์งาม, พุทธศาสนวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๒ - ๑๑๓.

^{๑๙} กิตติ ยิ่งยงใจสุข, “ความเชื่อและพฤติกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาของอาจารย์มหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพฯ”, รายงานวิจัย, (ศูนย์พุทธศาสนศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๒-๗๓.

ส่วนร่วมในการสถาปนาพระอุรังคธาตุ คือ พญาจุลนีพรหมทัต จากแคว้นจุลณี ในเขตดงเกีย หรือ เวียดนามในปัจจุบัน พญาอินทปัตถนคร จากนครอินทปัตในเขตเขมรปัจจุบัน พญานันทเสน จากเมือง ศรีโคตรบูรในแดนลาวปัจจุบัน และพญาสุวรรณพิงคาร กับพญาคำแดง สองพี่น้องจากเมืองหนองหาน หลวงและหนองหานน้อยในแดนไทยปัจจุบัน ซึ่งสามารถบูรณการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติลักษณะอื่นได้ โดยเฉพาะกิจกรรมตามรอยธรรมต่างๆ และการน้อมนำฮิตคอง คะลำ และ คำผญา มาใช้ด้วย^{๒๐}

๑.๖.๑๒ เชษฐะ ธิรทินรัตน์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุมหาสถาน พบว่า พระบรมสารีริกธาตุมีผลต่อวัฒนธรรมของชาวพุทธศาสนิกชนชาวไทยอย่างมาก โดยมีประวัติศาสตร์ สืบทอดมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ครั้งการเข้ามาของพุทธศาสนาจากชมพูทวีปสู่ดินแดนสยามประเทศที่ รู้จักกันในสมัยนั้นว่า “สุวรรณภูมิประเทศ” และเราชาวพุทธก็ยึดถือปฏิบัติต่อพระบรมสารีริกธาตุ อย่างดีเสมอมา ปรากฏหลักฐานทั้งเอกสารและโบราณสถาน โบราณวัตถุ มากมายที่ยังคงหลงเหลือ ร่องรอยแห่งความรุ่งเรืองของพุทธศาสนา นอกจากนี้ชาวพุทธยังได้ถือเป็นประเพณีปฏิบัติสืบมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากความเชื่อที่ว่า การได้บูชาพระบรมสารีริกธาตุเปรียบได้กับการได้เข้าเฝ้า พระพุทธเจ้าต่อหน้าพระพักตร์นั่นเอง^{๒๑}

๑.๖.๑๓ ศรีศักรวัลลิโภดม ได้กล่าวไว้ว่า ในตำนานอุรังคธาตุกับความคิดคำนึงใน โบราณคดี สรุปว่า ทุกวันนี้เรารู้จักพระธาตุพนมในลักษณะที่ว่าเป็นพระธาตุเจดีย์ที่เก่าแก่และมีความ ศักดิ์สิทธิ์สำคัญที่สุด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย แต่ปัญหาข้อเท็จจริงที่ว่ามีมานาน เท่าใดใครเป็นผู้สร้างอยู่ในแคว้นไคมา ก่อน ตลอดจนมีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือเพียงใดนั้น ยังเป็นที่คาดคะเนไม่ได้แน่นอน และมักเป็นเรื่องที่ถกเถียงกันใน วงการโบราณคดี สิ่งที่พอจะกล่าวได้อย่างมั่นใจขณะนี้ ก็คือลักษณะของศิลปกรรมที่เป็นตัวเอง ไม่ใช่ ลักษณะศิลปะของจาม มอญและขอมทั้งสิ้น แสดงให้เห็นว่าเป็นของที่สร้างโดยชนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งในสมัย โบราณ คือเจ้าของดินแดนสองฝั่งแม่น้ำโขง หลักฐานทางโบราณคดีขณะนี้ยังไม่มีเพียงพอ ส่วนใหญ่ เป็นตำนานพงศาวดาร ซึ่งเรียบเรียงขึ้นภายหลังเหตุการณ์เป็นจริงที่เกิดขึ้นช้านาน ส่วนหลักฐานทาง โบราณวัตถุสถานก็พบเพียงแค่บนผิวดิน การขุดค้นชั้นดินในตำแหน่งบริเวณที่สำคัญๆ แทบจะยังไม่ได้ ทำกันเลย ดังนั้นในบทความเรื่องนี้ที่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระธาตุพนมกับประชาชน และ

^{๒๐} มุลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๕๗

^{๒๑} เชษฐะ ธิรทินรัตน์, “พระบรมสารีริกธาตุมหาสถาน”, วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๗.

บ้านเมืองแต่สมัยโบราณ จึงเป็นแค่เพียงการนำหลักฐานที่ยังไม่สมบูรณ์มาคิดคำนึงให้เป็นเรื่องราวขึ้นอยู่ในระดับที่เป็นเพียงสมมติฐานอย่างคร่าวๆ เท่านั้น^{๒๒}

๑.๖.๑๔ อนุกุล ศิริพันธ์และคณะ ได้ศึกษาและสร้างรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวด้านศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจข้อมูลทางด้านเอกสารและสำรวจแหล่งศิลปกรรมทางด้านพระพุทธศาสนา และเพื่อพัฒนาและทดลองเส้นทางการท่องเที่ยวทางด้านศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้ศึกษาข้อมูลประวัติของวัดรวมถึงโบราณสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น ชุ่มมณฑปประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ เสลี่ยงคานหาม สัตตภัณฑ์ ธรรมาสัน เป็นต้น ทั้งหมด ๑๒ แห่ง คือ วัดศรีรองเมือง วัดปงสนุก วัดแสงเมืองมา วัดหัวข่วง วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดพระเจดีย์ขาวหลัง วัดม่อนจำศีล วัดม่อนปู่ย้ง วัดป่าฝาง วัดศรีชุม วัดบุญวาทย์และวัดเกาะวราการาม ได้แบ่งและจัดกลุ่มความสำคัญตามรูปแบบศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็น ๓ กลุ่ม คือกลุ่มวัดของชาวพม่า-ไทใหญ่ กลุ่มวัดของคนพื้นเมือง และกลุ่มวัดที่ผสมทั้งวัดพื้นเมืองและวัดพม่า-ไทใหญ่ และวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ ได้ออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อทดลองเส้นทางกับกลุ่มผู้ประกอบการ มัคคุเทศน์ นักท่องเที่ยวและชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทดลองเส้นทาง ซึ่งได้นำผลของการทดลองเส้นทางการท่องเที่ยวมาปรับ เพื่อสร้างเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวอีกครั้ง หลังจากทำการทดลองเส้นทางและปรับเส้นทางการท่องเที่ยว ทั้งวัดแบบพื้นเมือง และวัดแบบพม่า-ไทใหญ่ ทั้งหมดสามารถเดินทางชมทั้ง ๙ วัด ภายใน ๑ วัน และสร้างเอกสารนำเที่ยว (แผ่นพับ) โดยใช้ชื่อว่า “๙ พุทธศิลป์ ถิ่นเขลางค์ วัดพื้นเมือง พม่า – ไทใหญ่” ผลจากการทดลองเส้นทางการท่องเที่ยว ดังกล่าวเป็นเส้นทางที่สามารถเที่ยวได้สะดวกเนื่องจาก วัดทั้งหมดอยู่ภายในเขตอำเภอเมือง สะดวกในการเที่ยวชม จึงได้ออกแบบเอกสารนำเที่ยว (แผ่นพับ) ที่มีโปรแกรมท่องเที่ยว ทั้ง ๓ โปรแกรมให้นักท่องเที่ยวได้เลือกใช้ตามความเหมาะสม และแยกเอกสารนำเที่ยว (แผ่นพับ) เป็นภาษาไทย ฉบับ และภาษาอังกฤษ ๑ ฉบับ^{๒๓}

^{๒๒} ศรีศักร วัลลิโภดม, *ตำนานอรัญธรรมาศกับความคิดคำนึงทางโบราณคดี*, (กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ, ๒๕๑๖), หน้า ๑๐๙-๑๑๕.

^{๒๓} อนุกุล ศิริพันธ์ และคณะ, “การสร้างและศึกษารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวด้านศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง”, *รายงานวิจัย*, (คณะเกษตรศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอรัญครธาตุเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ออกแบบการวิจัยในลักษณะเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างโดยใช้คำถามปลายเปิดรวม ๕๐ คน และ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเฉพาะการสัมภาษณ์เชิงลึก ๙ คน รวมทั้งสิ้น ๕๙ คน

ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยเป็น ๔ ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติความเป็นมาของพระธาตุตามตำนานอรัญครธาตุที่กำหนดเป็นพื้นที่ศึกษา การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ฎีกา ตำนานอรัญครธาตุ ข้อมูลทุติยภูมิได้แก่ หนังสือประวัติวัดพระธาตุพนม ประวัติวัดพระธาตุเชิงชุม ประวัติวัดพระธาตุอิงฮัง งานวิจัย เอกสารวารสาร บทความ และข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้

๑.๗.๒ การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้การสัมภาษณ์ ๒ แบบดังนี้

๑) การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างโดยใช้คำถามปลายเปิด เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ มีอิสระที่จะเล่าเรื่องต่างๆ ผู้วิจัยจะใช้แนวคำถามนี้กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยว ประชากร ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงวัดพระธาตุทั้งสาม ผู้ประกอบการภายในวัด รวมทั้งสิ้น ๕๐ คน

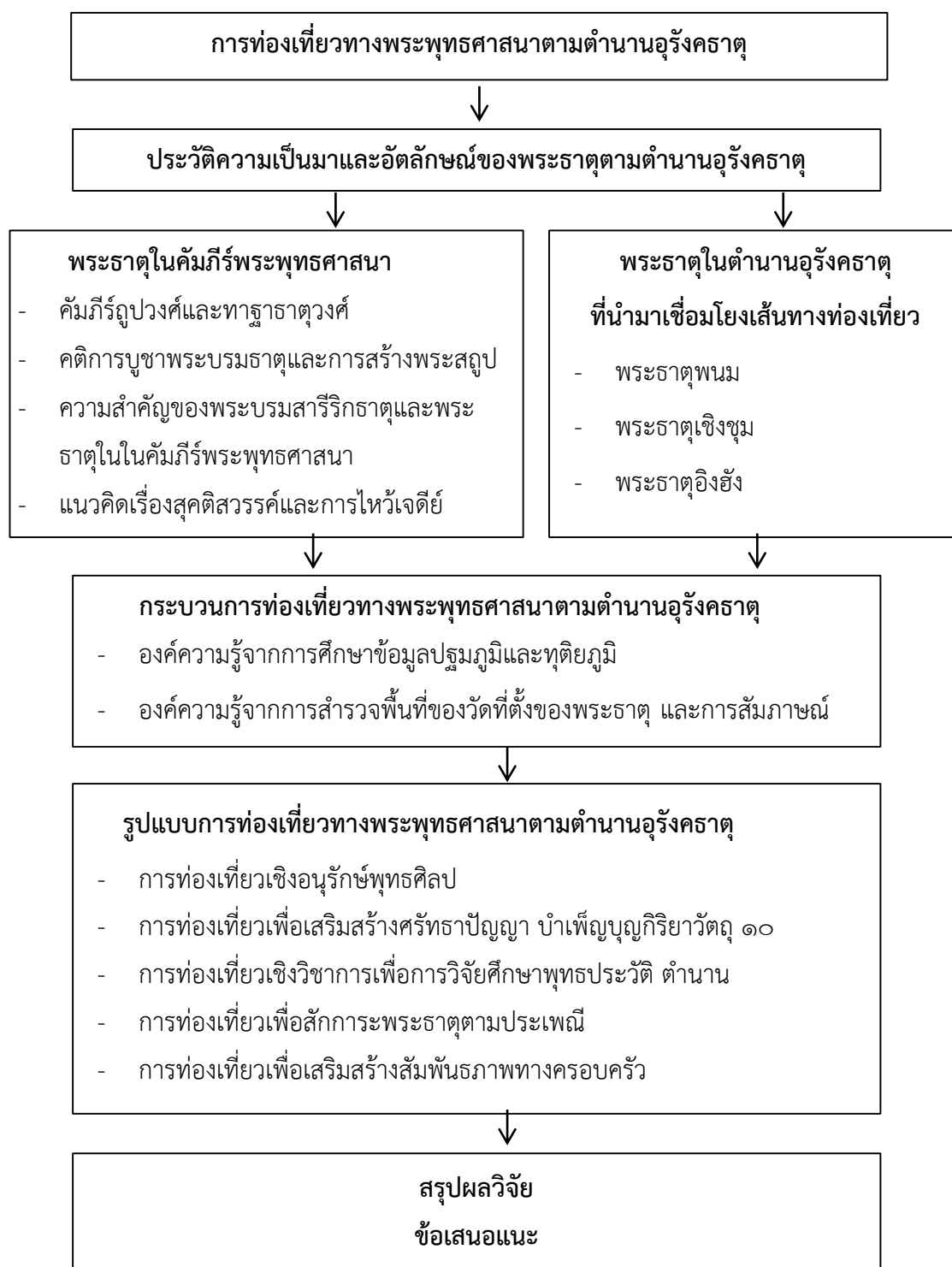
๒) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) หรือการสัมภาษณ์ แบบมีจุดสนใจเฉพาะเป็นการสัมภาษณ์โดยกำหนดประเด็นคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลในการสนับสนุนข้อมูลทางเอกสาร รวม ๙ คน

สำหรับการรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่ สํารวจพื้นที่ที่ทำการวิจัย คือ วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม วัดพระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร วัดพระธาตุอิงฮัง บ้านทาด อิงฮัง แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สร้างความสัมพันธ์ และเข้าร่วมกิจกรรมและติดต่อเพื่อขอสัมภาษณ์แบบเจาะลึก นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ของกระบวนการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว และการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวตามตำนานอรัญครธาตุของวัดที่ตั้งพระธาตุทั้ง ๓ วัด

๑.๗.๓ ผู้วิจัยได้ค้นคว้า ศึกษา รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์พระธาตุตามตำนานอรัญครธาตุเฉพาะพระธาตุ ๓ องค์ ในตำนานอรัญครธาตุ คือ พระธาตุพนม พระธาตุเชิงชุม พระธาตุอิงฮัง และการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา การสำรวจพื้นที่การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และนำข้อมูลที่ได้รับมาบูรณาการกับข้อมูลทางเอกสารนำมาเรียบเรียงเชิงพรรณนาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ในการสร้างรูปแบบของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอรัญครธาตุ

๑.๗.๔ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๙.๑ ทราบประวัติความเป็นมาและอัตลักษณ์ของพระธาตุตามตำนานอุรังคธาตุ

๑.๙.๒ ทราบการประมวลองค์ความรู้ที่นำมาวิเคราะห์กระบวนการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอุรังคธาตุ

๑.๙.๓ ทราบรูปแบบการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาตามตำนานอุรังคธาตุ